

Beste minister Kaag,

COVID19 heeft de wereld op z'n kop gezet.

Nu de eerste uitbraak in Nederland onder controle lijkt te zijn, en we een nieuwe golf zo veel mogelijk proberen te voorkomen, is het zaak om ons voor te bereiden op hernieuwd en geïntensiveerd contact met de buitenwereld en een strategie op het gebied van hulp en handel te ontwikkelen die aansluit op de nieuwe realiteit. U bent daar al mee bezig en hebt advies ingewonnen bij de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV).

Het AIV-advies over de Nederlandse bijdrage aan de mondiale strijd tegen de impact van het coronavirus is met name gericht op Afrika. In aanvulling daarop doen wij u graag een aantal adviezen aan de hand voor hulp en handel met het grote Midden-Oosten. Het Midden-Oosten is de directe buur van Europa. De soms kwetsbare handelsrelatie met een aantal landen in de regio, maar ook onze morele verplichting tot hulp aan landen waar zich al tijdens humanitaire rampen voordoen, zullen opnieuw moeten worden geijkt en aangepast aan de nieuwe situatie. Wij helpen daar graag bij.

COVID19 in het Midden-Oosten

Begin juni vertoont de verspreiding van het virus nog geen daling in de MENA-regio. De verwachting is dat het aantallen besmettingen er de komende periode nog zal stijgen. Daarnaast zijn de cijfers van een aantal landen in de regio zeer onbetrouwbaar. Oorlog, armoede en een daarmee samenhangende slechte algehele gezondheid (nog verergerd door onder andere zeer wijdverbreide diabetes) leiden ertoe dat het virus zich over de hele regio makkelijk kan verspreiden.

COVID19 is slechts één van de rampen die de regio treffen, zoals u weet. Instortende economieën, ernstige milieuproblemen, gebrek aan democratie en een 'shrinking space' voor burgers, en daaropvolgende oplaaiende opstanden, proxy- en burgeroorlogen teisterden de regio al voor het virus een duit in het zakje deed. De bestrijding van het coronavirus en de hulp die Nederland en de Europese Unie haar burens gaat verlenen, zal dan ook deze andere crises mee moeten nemen voor een holistische aanpak en een blijvende impact.

Het virus laat onze onderlinge verbondenheid goed zien, maar legt ook ons falen genadeloos bloot: in Syrië is de helft van de bevolking ontheemd, in Irak en Jemen zijn 6,5 miljoen mensen ontheemd en in Libië ook nog eens bijna een half miljoen mensen. Gaza is door de Verenigde Naties onleefbaar verklaard, en het gezondheidssysteem in Jemen is in feite ingestort, waarbij naast de dreiging van corona, ook cholera en ernstige ondervoeding immense risico's met zich meebrengen.

Maar ook de sterke staten met voldoende middelen zijn niet immuun voor de effecten van het virus; de dalende olie-inkomsten maken het voor landen die net begonnen waren met diversificatie van hun inkomsten erg lastig om voor voldoende middelen te zorgen. Daarnaast spenderen deze staten buitengewoon veel geld aan hun militaire apparaat en hebben ze de afgelopen jaren niet geïnvesteerd in versterking van de democratie waardoor het gevaar van opstanden groot is.

Politiek en de pandemie

Uw ministerie heeft ook de CRU Policy Brief van Clingendael ontvangen. Dit paper schetst een accuraat en helder beeld van de politieke realiteit van het Midden-Oosten in deze coronacrisis, met de risico's en de mogelijkheden die op de korte en middellange termijn ontstaan. Aan de politieke analyse van Clingendael hebben wij niks toe te voegen. Met de volgende aanbevelingen zijn wij het hartgrondig eens: het is hoog tijd dat Nederland en de EU het contact met Iran herstellen en verbeteren, en het is zaak om de ondersteuning aan vluchtelingen in de regio duurzamer en langlopend te maken. Wij willen in deze brief dieper ingaan op de invulling van het Nederlandse beleid.

Nederlandse steun aan en handel met de regio

De eerste respons zal vooral gericht zijn op ondersteuning van de gezondheidszorg in de regio en op uitbreiding van de humanitaire hulp aan de landen die dat hoe dan ook nodig hebben (Jemen, Syrië, Irak). De door de AIV voorgestelde 1 miljard euro is bedoeld voor de leniging van de meest acute noden. Wij hopen dat het daar niet bij blijft en pleiten voor een holistische inzet van Nederland in de regio, waarbij niet alleen de coronacrisis wordt aangepakt maar tegelijkertijd wordt ingezet op alle andere problemen die de gezondheid, de economieën en de territoriale integriteit van de landen in het Midden-Oosten ernstig bedreigen. Om een collega uit de regio te citeren: 'Wij hebben niks om naar uit te kijken voorbij de pandemie. Wij keren terug naar dezelfde dramatische situatie als

ervoor.' Willen we een verdere verslechtering voorkomen van de economieën en arbeidsmarkten, het onderwijs, de agrarische sector en voedselzekerheid, de geopolitiek, de burgermaatschappijen en gendergelijkheid en milieu, dan is het zaak om, behalve op gezondheid en humanitaire hulp, ook stevig in te (blijven) zetten op andere sectoren, waarbij een holistische opzet van de programma's en een aantal dwarsdoorsnijdende thema's worden geïntegreerd.

Gezondheid

De meeste landen in het Midden-Oosten kampen met meerdere gezondheidsproblemen. Reeds voor de coronacrisis zorgden schaarse financiering en slechte organisatie voor een aanzienlijk tekort aan gezondheidswerkers. De opeenvolgende crises als gevolg van de onrust in de regio troffen bijzonder kwetsbare groepen zoals vrouwen, kinderen en ouderen. Vrouwen in het Midden-Oosten, of ze nu burgers, vluchtelingen of intern ontheemden zijn, hebben dringend behoefte aan reproductieve en seksuele gezondheidsdiensten.

Nederland is een goede weg ingeslagen door veel aandacht te genereren en in te zetten op MHPSS in de regio. Door oorlog, conflict en onderdrukking zijn de psychische problemen in de regio groot. Een holistisch perspectief, waarbij vanuit verschillende thema's gewerkt wordt aan mentale gezondheid, is dé manier om op te schalen. Daarnaast is investering in de lokale capaciteit van groot belang. Programma's om talent op te leiden en peer-to-peer hulpverlening mogelijk te maken, zijn nog steeds nodig en dienen ondersteund te worden met uitwisseling en beurzen voor opleidingen en digitale training en begeleiding zodat ook tijdens een volgende lockdown deze programma's doorgang kunnen vinden.

Duurzaam

Duurzaamheid en milieubescherming moeten een belangrijk onderdeel zijn van de hulp. De regio wordt geteisterd door verontreiniging, afnemende watervoorraden, toenemende bodemerosie, klimaatverandering en woestijnvorming. Deze milieuproblemen worden verergerd door andere sociaaleconomische ontwikkelingen, zoals snelle bevolkingsgroei en verstedelijking en een hoog armoedepercentage. In hulp en handel moeten groene partnerschappen daarom centraal staan. De ondersteuning van lokale initiatieven, waarmee burgers worden aangemoedigd om minder schade toe te brengen aan het milieu en actief mee te werken aan een beter klimaat, zijn op korte en lange termijn effectiever dan logge interventies op nationaal niveau, omdat de bevolking directer de vruchten plukt van een groen beleid. Wij hebben een overzicht van groene initiatieven in de regio waarmee Nederlandse bedrijven en organisaties kunnen samenwerken en waarin Nederland kan investeren. Zie ook het filmpje dat wij hierover recent hebben gemaakt: [Green MENA](#).

Vrede

Oorlog kost veel levens, veel geld en is slecht voor het milieu. Nederland zou zich nog actiever moeten inzetten in het voorkomen en stoppen van gewapende conflicten in de regio en de handel in wapens die deze conflicten mogelijk maken.

Zo heeft de oorlog in Syrië het land naar schatting 388 miljard dollar gekost aan economische en sociale schade, volgens de Economische en Sociale Commissie van de Verenigde Naties voor West-Azië (ESCWA)¹. En de oorlog in Jemen kostte Saoedi-Arabië 5 tot 6 miljard dollar per maand². Voorkoming van deze oorlogen en versterking van de democratie in het Midden-Oosten hadden ervoor kunnen zorgen dat de economieën in de regio waren gegroeid in plaats van gekrompen³. Zwaar inzetten op vredesopbouw, investeren in civil society en actief wapenhandel voorkomen, zal zeer positieve gevolgen hebben voor de regio. Nederland zou volgens ons een grote rol kunnen spelen door structureel voor duurzame, op vrede en stabiliteit gerichte projecten in te zetten. Binnen de VN en de EU kan Nederland zich sterk maken voor deze benadering.

Participatie

Jongeren in de MENA-regio leven in een politiek, educatief en sociaal systeem dat hen niet toestaat actief als burgers deel te nemen. Als gevolg hiervan voelen jonge mensen in het Midden-Oosten zich machteloos en gefrustreerd. De enorme omvang van deze generatie betekent dat het cruciaal is om jongeren te betrekken bij de veranderingen die nodig zijn.

Gedurende de pandemie is het protest tegen de gevestigde orde niet afgenomen. Vernedering en aanhoudende armoede, slechte sociaaleconomische omstandigheden, permanente politieke onmacht en decennia van onvervulde beloften van verandering gaan burgers in de MENA niet in de koude kleren zitten. De pandemie wordt in een groot

¹ <https://www.middleeastmonitor.com/20180810-un-cost-of-war-destruction-in-syria-388bn/>

² <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/12/06/in-yemen-iran-outsmarts-saudi-arabia-again/>

³ <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2016/02/03/economic-effects-of-war-and-peace-in-the-middle-east-and-north-africa>

aantal landen misbruikt om meningen te onderdrukken, mensenrechten te schenden, persvrijheid te beperken en uitingen van onvrede af te straffen. Als de *civil society* niet wordt ondersteund en zelfredzaamheid en sociale verantwoordelijkheid geen kernwaarden worden, dan blijven de dromen van een waardiger bestaan precies dat: dromen.

Werkgelegenheid

Voor de crisis was het al slecht gesteld met de werkgelegenheid in de MENA-regio. Zestig procent van de bevolking in de MENA is jonger dan 30 jaar en de jeugdwerkloosheid is de hoogste ter wereld, in sommige landen meer dan dertig procent. Tegen 2030 moeten Arabische landen 94 miljoen nieuwe banen creëren, ongeveer 5 miljoen per jaar, alleen maar om te voorkomen dat de werkloosheid stijgt. Daarom publiceerden wij in 2018 al [vijf aanbevelingen met betrekking tot jeugdwerkgelegenheid en participatie in de regio](#). Deze zijn nu maar zeker ook na de pandemie nog altijd relevant. Een langetermijnstrategie, duurzaamheid en echte participatie (waarbij jongeren invloed krijgen op alle niveaus) is van cruciaal belang voor eerlijke werkgelegenheid in de regio. Vervuilend, onzeker en uitbuitend werk is voor niemand goed.

De AIV adviseert het kabinet om ontwikkelingsbanken zoals de FMO in staat te stellen om levensvatbare bedrijven, met name in de MKB-sector, en micro-financieringsorganisaties te steunen om tijdelijke problemen te overbruggen en een domino-effect op verlies van werkgelegenheid tegen te gaan. Daarbij is het wat ons betreft verstandig om breed te investeren, en niet alleen in sectoren die Nederland interessant vindt (topsectoren). Investeren in groene initiatieven en initiatieven die actief jongeren betrekken en die democratische processen in organisaties en bedrijven stimuleren, zullen op de lange termijn ook positieve effecten kunnen genereren.

Gender

Gender mainstreaming is al lange tijd onderdeel van de Nederlandse programma's en Nederland ondersteunt al een flink aantal organisaties die zich hiermee bezighouden in de MENA-regio. Echt effect gaat dit beleid pas hebben als Nederland ook op politiek niveau meer participatie van vrouwen en jongeren gaat eisen. Dit geldt niet alleen voor de regio, maar ook voor Nederlandse bedrijven en organisaties. Juist zij moeten het goede voorbeeld geven en actief werken aan vrouwelijk leiderschap en kansen creëren voor jongeren. Samenwerking en handel met de oude elite in vervuilende sectoren moet worden ontmoedigd, evenals handelsmissies die uit voornamelijk mannen bestaan. We willen mainstreaming in alle lagen zien, niet alleen in de traditionele vrouwelijke sectoren zoals handwerken en kinderopvang.

Diversificatie

Het is verstandig om ons te blijven afvragen met wie we handeldrijven in de regio en wie daarvan profiteren. Is het de bevolking of verdwijnt het geld rechtstreeks in de zakken van de gevestigde orde? En bestaat de handel uit duurzame of uit vervuilende producten? Houden we met onze focus op topsectoren de weinig diverse economieën in stand, of werken we aan een economie die gedifferentieerd is en schokken als de pandemie, instortende olieprijs en handelsoorlogen kunnen opvangen?

Veel geld voor hulp en handel wordt in grote bedragen geoormerkt en het is de bedoeling dat het in grote bedragen wordt besteed, want de idee is dat dit efficiënt en effectief is. Voor de regio geldt echter dat alleen de elite en met name autocratische leiders zulke grote sommen geld kunnen 'verwerken'. Kleine organisaties, grassroots, de informele sector, vrouwen en jongeren profiteren niet van de megaprojecten die uit deze budgetten voortkomen. De MENA-regio laat heel goed zien dat een groeiende economie niks zegt over de verdeling van de inkomsten. Als de meeste mensen in zo'n groeiende economie daar niet de vruchten van plukken, waar is die groei dan goed voor? Er is geen natuurlijk proces dat ervoor zorgt dat niet al het kapitaal in steeds minder handen komt. Nederland kan in haar hulp en handel actief beleid voeren op de verdeling van kapitaal in de regio. Het moet inzetten op diversificatie van het geld dat het uitgeeft aan hulp en handel.

Kennis

Als de internationale handel straks weer op gang komt, zullen er strengere maatregelen gelden voor in- en uitvoer en reizen. Betekent dat dan ook dat we straks een tweedeling krijgen in de landen die strikte gezondheidsmaatregelen kunnen nemen en waarmee we handeldrijven, en landen die dat niet kunnen en waarmee we dus geen zakendoen? Een land als Egypte kan niet dezelfde maatregelen garanderen als Singapore en het heeft handel met Nederland keihard nodig, zeker nu de toeristische sector opnieuw is ingestort. Om onze eigen gezondheid te waarborgen, is het van cruciaal belang kennis en knowhow te delen, op elk niveau.

Academische samenwerking, onderzoekssamenwerking, samenwerking op praktische uitvoering van gezondheidsmaatregelen, medische samenwerking en investering in onderwijs leggen een belangrijk fundament onder alle interactie met de regio.

Tot slot

Wat deze pandemie heeft laten zien, is de onderlinge verbondenheid. Wij hebben maar één wereld en we zijn op elkaar aangewezen. Solidariteit met onze buurlanden en het grote Midden-Oosten geeft blijk van deze verbondenheid. Ook in deze nieuwe wereld is onze solidariteit en samenwerking nodig om de sluipende rampen in milieu en samenleving ten goede te keren. De regio heeft behoefte aan holistische langetermijnstrategieën waarbij alle partijen worden betrokken en die uitgaan van de waarden waar we in Europa vanuit gaan: vrijheid, rechtvaardigheid en gelijkheid. Dat is wat we hopen terug te zien in de Nederlandse bijdrage aan de mondiale strijd tegen de impact van het coronavirus. Zoals Yuval Noah Hariri zegt: 'Many short-term emergency measures will become a fixture of life'. Laten wij als Nederland er dan in ieder geval voor zorgen dat die noodmaatregelen *positieve* vaste waarden worden.

Wij wensen u veel wijsheid, namens het Grote Midden Oosten Platform,

Sylva van Rosse & Vanessa Lambrecht (bestuurders)